

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ”
(для магістрів)

МАУП

Київ 2004

Підготовлено кандидатом соціологічних наук *Т. О. Нельгою*

Затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки (протокол № 8 від 07.05.04)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Нельга Т. О. Навчальна програма дисципліни “Соціологія освіти” (для магістрів). — К.: МАУП, 2004. — 12 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціологія освіти”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасному світі освіта стає дедалі більшою цінністю. Суспільство, яке проголошує шлях до гуманізації, основною цінністю визнає людину. Саме людина з її потребами та інтересами є кінцевою метою як розвитку виробництва, так і вдосконалення соціальних інститутів. А освіта — це те, що допомагає людині стати гідним членом демократичного суспільства. Освіта потрібна не тільки для поліпшення життя суспільства загалом, а й для корінних змін у психологічних і моральних якостях людей, в їхній культурі, бо без цього неможливий суспільний прогрес. До того ж нині, коли Україна стала на шлях ринкових перетворень, особливо актуалізується проблема висококваліфікованих і високоосвічених кадрів. Перехід до ринкових відносин не залишив осторонь жодну сферу громадського життя. Освіта так само не є винятком: останніми роками вона зазнала змін і як соціальний інститут, і як система освіти.

Курс “Соціологія освіти” спрямований на формування у студентів уявлень про сферу освіти, її місце в житті суспільства, завдання в сучасних умовах.

Мета навчання курсу “Соціологія освіти” — націлити майбутніх спеціалістів на аналіз запропонованого матеріалу для його подальшого теоретичного і практичного використання.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **вивчення дисципліни**

“СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ”

№ пор.	Назва теми
1	Соціологія освіти як наука
2	Освіта як соціальний інститут
3	Освіта в аксіологічному вимірі
4	Система освіти як предмет соціологічного аналізу
5	Соціальна структура системи освіти
6	Самоосвіта як соціологічна проблема
7	Стан сучасної освіти у країнах Заходу та в Україні
8	Соціологічні дослідження у сфері освіти

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ”

Тема 1. Соціологія освіти як наука

Об'єкт і предмет дослідження соціології освіти. Функції соціології освіти. Внутрішньо- та зовнішньоінституційний рівні вивчення освіти. Місце соціології освіти в системі суспільних наук: зв'язок з філософією, психологією, педагогікою, соціологією освіти та іншими галузевими соціологічними дисциплінами. Етапи формування соціології освіти: соціальні погляди Л. Уорда і Дж. Дьюї; Е. Дюркгейм і М. Вебер як засновники методології сучасної соціології освіти; Т. Парсонс і Н. Смелзер про функції інституту освіти; становлення радянської соціології освіти (В. Шубкін, Ф. Філіппов, М. Тітма); сучасний стан соціології освіти в Україні.

Література [7; 15–17; 22]

Тема 2. Освіта як соціальний інститут

Визначення поняття “освіта”. Освіта як набуття та передання знань, вмінь і навичок, а також формування світогляду, ерудованості, загального культурного рівня, вміння генерувати нові ідеї та реагувати на вимоги сучасного ринку праці. Основні ознаки освіти в постіндустріальному суспільстві. Освіта як процес: організаційні форми освіти, її засоби та джерела освітньої інформації. Освіта як результат. Структурний ланцюжок результативності освіти: грамотність — освіченість — професійна компетентність — культура — менталітет.

Література [2; 3; 5; 10; 13; 14; 21]

Тема 3. Освіта в аксіологічному вимірі

Цінність освіти та її прояви: економічна, соціальна, морально-психологічна та ін. Економічна цінність освіти: теорія “людського капіталу”. Визначення людського капіталу, його рівні (осо-

бистісний, мікроекономічний, макроекономічний). Інвестиції в людський капітал. Освіта як умова професійної самореалізації: можливість знайти своє місце на ринку праці. Підприємницька справа як можливість професійної самореалізації.

Література [3; 4; 9; 14; 15; 18; 20]

Тема 4. Система освіти як предмет соціологічного аналізу

Загальні принципи організації системи освіти: безперервність і наступність освіти, єдність навчальної та виховної роботи, інтенсифікація нагромаджених знань, випереджуючий розвиток освіти, інноваційність. Характеристика основних освітніх підсистем сучасної України: освіта дошкільна, шкільна, професійно-технічна, середньоспеціальна, вища та післядипломна.

Література [1; 15; 16; 19]

Тема 5. Соціальна структура системи освіти

Навчальний заклад як первісний елемент організації освіти. Основні характеристики студентства як соціальної групи. Соціальні функції студентства: придбання та нагромадження знань, формування вмінь і навичок; суспільна діяльність (робота у громадських, політичних та інших організаціях); праця професійного та непрофесійного змісту для отримання коштів. Соціально-педагогічна адаптація як засвоєння норм студентського життя та включення в систему міжособистісних відносин групи. Мотивація вступу до вищого навчального закладу. Кадровий потенціал системи освіти. Праця викладача як свідома, доцільна діяльність з навчання, виховання і розвитку студентів. Обов'язки викладача вищого навчального закладу. Педагогічна культура та її складові: науковий світогляд, наукова ерудиція, духовне багатство, педагогічна майстерність, педагогічна техніка. Професійно-педагогічне спілкування та його рівні: примітивний, маніпулятивний, стандартизований, діловий, особистісний.

Література [1; 8; 15; 16]

Тема 6. Самоосвіта як соціологічна проблема

Роль самоосвіти в житті суспільства та особистості. Об'єкт і суб'єкт самоосвіти. Самоосвіта як самостійна діяльність з надбання, нагромадження, систематизації і оновлення знань. Мета самоосвіти – саморозвиток і самореалізація особистісного потенціалу. Класифікація видів самоосвіти: за часовою локалізацією (у робочий або вільний час); за критерієм спрямованості (професійна та загальнорозвиваюча); за просторовою локалізацією (вдома, на роботі, у громадських закладах); за кількістю відведеного часу; з позицій організації (інституціоналізована та неінституціоналізована). Функції самоосвіти: загальноосвітньої та професійної підготовки; загальнокультурного розвитку; компенсаційна; оптимальної організації вільного часу; терапевтична.

Література [16; 24]

Тема 7. Стан сучасної освіти у країнах Заходу та в Україні

Вища освіта у країнах Заходу: основні характеристики системи вищої освіти та моделей навчання. Права і обов'язки студентів і викладачів. Освіта в Україні: проблеми і перспективи. Основні завдання освіти: гуманізація та гуманітаризація, демократизація та інтеграція в європейську та світову освітянську царину.

Література [1; 12; 14; 23]

Тема 8. Соціологічні дослідження у сфері освіти

Характеристика основних методів збирання соціологічної інформації і можливість їх застосування при дослідженні проблем у сфері освіти. Опитування та його види: анкетування, інтерв'ю, фокус-групові інтерв'ю, опитування телефоном, поштове, пресове та експертне. Аналіз документів і спостереження, їх види. Соціометричне опитування як психологічне дослідження.

Література [15–17]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Соціологія освіти як наука.
2. Етапи формування соціології освіти як науки.
3. Об'єкт і предмет соціології освіти.
4. Основні напрями дослідження соціології освіти в Україні.
5. Основні напрями дослідження західної соціології освіти.
6. Освіта як соціальний інститут.
7. Історичні передумови виникнення освіти як соціального інституту.
8. Роль освіти в житті людини і суспільства.
9. Освіта як процес і як результат.
10. Аксиологія освіти.
11. Індивідуальна та державна цінність освіти.
12. Економічна цінність освіти: теорія “людського капіталу”.
13. Основні складові “людського капіталу” та його рівні.
14. Освіта як умова професійної самореалізації.
15. Система освіти як предмет соціологічного аналізу.
16. Характеристика основних освітніх підсистем.
17. Дошкільна, шкільна, професійно-технічна та спеціальна освіта в Україні: загальна характеристика.
18. Вища освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи.
19. Основні напрями післядипломної освіти.
20. Навчальний заклад як первісний елемент організації освіти.
21. Студентство як соціальна група.
22. Адаптація студентів до навчання як соціальна та педагогічна проблема.
23. Характеристика кадрового потенціалу системи освіти в сучасній Україні.
24. Поняття педагогічної культури та педагогічного спілкування.
25. Державна та приватна освіта: порівняльний аналіз.
26. Самоосвіта як соціологічна проблема.
27. Види та функції самоосвіти.
28. Соціологічні дослідження у сфері освіти.

29. Загальна характеристика вищої освіти у країнах Західної Європи та Америки.
30. Напрями і тенденції реформування системи освіти в сучасному світі.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Об'єкт і предмет соціології освіти.
2. Функції соціології освіти.
3. Рівні дослідження освіти: внутрішньо- та зовнішньоінституційний.
4. Місце соціології освіти в системі суспільних наук.
5. Соціологічні погляди Л. Уорда.
6. Дж. Дьюї про роль школи в реформуванні суспільства.
7. Е. Дюркгейм і М. Вебер як засновники методології сучасної соціології освіти.
8. Т. Парсонс про соціалізаційні функції інституту освіти.
9. Виникнення та розвиток радянської соціології освіти.
10. Соціологія освіти в сучасній Україні: основні напрями дослідження.
11. Соціологія освіти у країнах Заходу.
12. Роль і місце освіти в житті людини й суспільства.
13. Сучасне визначення поняття "освіта".
14. Історичні передумови виникнення освіти як соціального інституту.
15. Основні ознаки освіти в постіндустріальному суспільстві.
16. Освіта як процес.
17. Освіта як результат.
18. Результативність освіти: грамотність, освіченість, професійна компетентність, культура, менталітет.
19. Загальні принципи організації системи освіти.
20. Характеристика основних освітніх підсистем.
21. Дошкільна освіта.
22. Шкільна освіта.
23. Професійно-технічна освіта.
24. Середньоспеціальна освіта.
25. Порівняльний аналіз державної та приватної форм вищої освіти.

26. Основні функції вищої освіти.
27. Післядипломна освіта.
28. Основні характеристики навчального закладу.
29. Загальна характеристика студентства як соціальної групи.
30. Соціальні функції студентства.
31. Студент як об'єкт педагогічної діяльності.
32. Поняття соціально-педагогічної адаптації студентів.
33. Поняття праці викладача.
34. Основні обов'язки викладача вищого закладу освіти.
35. Характеристика педагогічної культури.
36. Професійно-педагогічне спілкування та його рівні.
37. Позитивні та негативні характеристики кадрового потенціалу системи освіти в сучасній Україні.
38. Освіта як державна та індивідуальна цінність.
39. Економічна цінність освіти.
40. Соціальна цінність освіти.
41. Морально-психологічна цінність освіти.
42. Загальні положення теорії "людського капіталу".
43. Основні складові людського капіталу.
44. Рівні людського капіталу: особистісний, мікро- та макроекономічний.
45. Інвестиції в людський капітал.
46. Освіта як умова професійної самореалізації.
47. Поняття самоосвіти.
48. Джерела та технології самоосвіти.
49. Види самоосвіти.
50. Функції самоосвіти.
51. Основні характеристики вищої освіти у країнах Заходу.
52. Проблеми реформування системи освіти в сучасному світі.
53. Причини та тенденції реформування сучасної освіти у країнах Заходу.
54. Освіта в Україні: проблеми і перспективи.
55. Основні напрями реформування системи освіти в Україні.
56. Можливості застосування соціологічних досліджень у сфері освіти.
57. Опитування та його види.

58. Аналіз документів: особливість застосування при дослідженні освітніх проблем.
59. Спостереження як спосіб дослідження проблем у сфері освіти.
60. Застосування соціометричних досліджень у навчальному колективі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи: Метод. посіб. для студ. магістратури. — К.: Центр навч. літ., 2003.
2. *Гайсина Г. И.* Образование как социокультурный феномен. — Уфа, 2000.
3. *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). — М.: Совершенство, 1998.
4. *Грішнова О. А.* Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. — К.: Знання, 2001.
5. *Данилишин Б. М., Куценко В. І.* Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики). — К., 1999.
6. *Дудка Н. И.* Высшая школа Украины: стратегия управления и проблемы реформирования. — Харьков: Основы, 2002.
7. *Дьюї Джон.* Моральні принципи в освіті. — Львів: Освіта, Літопис, 2001.
8. *Зайцева І. В.* Мотивація учіння студентів. — Ірпінь, 2000.
9. *Каленюк І. С.* Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку. — К., 2001.
10. *Клімова Г. П.* Освіта і цивілізація. — Х.: Право, 1996.
11. *Конспект лекцій з курсу “Соціологія освіти” для студ. денної форми навчання.* — К.: Вид-во КПІ, 1995.
12. *Кремень В. Г.* Освіта і наука України. Шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). — К.: Грамота, 2003.
13. *Кришнамурти Джидду.* Образование и смысл жизни. Письма в школы. — Харьков: Весть, 1997.

14. *Кудін В. О.* Освіта в інформаційному суспільстві. — К.: Республіка, 1998.
15. *Курс лекцій по соціології образования: Учеб. пособие для вузов / Под общ. ред. В. И. Астахова.* — Харьков: Изд-во НУА, 2003.
16. *Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.* Социология образования: Конспект лекций. — К.: МАУП, 1997.
17. *Нечаев В. Я.* Социология образования. — М.: Изд-во МГУ, 1992.
18. *Николаєнко С. М.* Освіта і наука: Людський потенціал: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. — К.: Освіта, 2003.
19. *Огаренко В. М.* Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття. Історичний нарис. — Запоріжжя, 2000.
20. *Огнев'юк В. О.* Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. — К.: Знання, 2003.
21. *Романенко М. І.* Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: Наук. моногр. — Дніпропетровськ: Промінь, 1998.
22. *Сидоренко О. Л.* Соціологія освіти: наук.-практ. посіб. для прац. системи освіти. — Х.: Вид-во НАУ, 2000.
23. *Шейко В. М.* Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти. — Х., 1999.
24. *Шуклина Е. А.* Социология самообразования: предпосылки, методология, методика. — Екатеринбург, 1999.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Соціологія освіти”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціологія освіти”	4
Теми контрольних робіт	7
Питання для самоконтролю	8
Список рекомендованої літератури	10

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *І. В. Хронюк*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

Зам. № ВКЦ-1829

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП